

Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych, pod redakcją Teresy Zofii Orłoś, Kraków 2003, 385 s., ISBN 83-2331-732-1.

W związku ze zwiększonym zainteresowaniem nowoczesnej lingwistyki badaniami kontrastywnymi języków słowiańskich pojawił się szereg interesujących, teoretycznych rozpraw o charakterze komparatystycznym (por. np. prace E. Lotki: *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*, 1986; *Synchronni konfrontace češtiny a polštiny*, 1997), jak również o charakterze bardziej praktycznym, do których należy m.in. publikacja E. Lotki z roku 1992 *Zrádná slova v polštině a češtině. Lexikografický pohled a slovník*. Tej problematyce jest również poświęcona recenzowana nowa praca zbiorowa *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych*, wydana w tym roku w Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W spisie autorów tej interesującej publikacji możemy znaleźć nazwiska znanych lingwistów (Edwarda Lotki, Teresy Zofii Orłoś czy Henryka Wróbla), jak również nazwiska młodszych badaczy (Renaty Bury, Doroty Dudek-Bielec, Joanny Hornik i Joanny Korbut).

Rezultatem kilkuletniej współpracy wyżej wspomnianych językoznawców – w ramach międzynarodowego projektu badawczego w dziedzinie lingwistyki komparatywnej – jest wydany właśnie słownik, gromadzący i publikujący praktyczne wyniki badań w zakresie problematyki tzw. wyrazów zdradliwych, homonimów (zwanych również *faux amis*, *ložnyje družja perevodčika*, *falszywymi przyjaciółmi tłumacza*). Praca ta nie jest wyrwana z kontekstu badawczego, swą zawartością i zamierzeniem nawiązuje do wyżej wspomnianej publikacji Edwarda Lotki, zawierającej, oprócz praktycznej części materiałowej, również cenną część teoretyczną, którą doceni każdy, kto chciałby się lepiej orientować w danej problematyce (zdefiniowanie pojęć, szczegółowa klasyfikacja typów tzw. zdradliwości leksykalnej i semantycznej itp.).

Wiadomo, że wzajemne, genetyczne pokrewieństwo języków słowiańskich, w tym również pokrewieństwo języka czeskiego i polskiego, może w komunikacji wywoływać u użytkowników mylne wrażenie bliskości i pozornej pewności. Należy więc pamiętać o typologicznych różnicach obu wymienionych języków, mogących być przyczyną wielu językowych konfliktów (pomyłek i nieporozumień, a nawet likwidacji aktu komunikacji). Do nich również należą tzw. wyrazy zdradliwe (niektórzy badacze używają szerzej rozumianego terminu *zludna ekwiwalencja*). Z tego punktu

widzenia najnowsza publikacja, omawiająca problematykę także w formie słownika, wydaje się bardzo pożyteczna i twórcza.

Słownik... zawiera czesko-polskie zdradliwe ekwiwalenty leksykalno-semantyczne i frazeologiczne, pochodzące z języka pisanego i mówionego i jest – według autorów – przeznaczony dla wszystkich, którzy interesują się językiem i kulturą bliższego, sąsiedniego narodu. Przede wszystkim jednak jest adresowany do wszystkich polonistów, bohemistów oraz tłumaczy tych języków.

Zgromadzony bogaty materiał pochodzi z wielu źródeł, w szczególności z następujących publikacji: E. Lotko: *Zrádná slova v polštině a češtině* (1992), M. Szalek, J. Nečas: *Czesko-polska homonimia* (1992), Z. Tarajło-Lipowska: *Kapoaň Naopak. O českim dla Polakův, býť moŹe maľo zaawansowaných, ale mocno zainteresowaných* (2000) oraz z istniejących źródeł leksykograficznych, przede wszystkim ze słowników opisowych i przekładowych.

Cały materiał słownikowy obejmuje 1840 par haseł, ułożonych alfabetycznie i jest podzielony na dwie duże części. W pierwszej części – materiałowo obszerniejszej – znajduje się słownik wyrazów zdradliwych; drugą tworzy mniej obszerny, jednak pod względem treści równie interesujący słownik zdradliwych frazeologizmów. Zgodnie ze słowami autorów w słowniku znalazły się wyrazy zdradliwe, podobnie lub identycznie brzmiące w obu językach, różniące się jednak częściowo lub całkowicie znaczeniem (np. czes. *plyn* – pol. *gaz*; pol. *plyn* – czes. *tekutina*). Lista obejmuje także podobnie brzmiące wyrazy etymologicznie pokrewne, których brzmienie determinują określone zasady fonetyczne (np. zgłoska czes. *la, ra* między spółgłoskami odpowiada pol. zgłosce *lo, ro*; por. czes. *prachy* – pol. *prochy*).

Dużą zaletą recenzowanego słownika jest także dobrze przemyślane i logiczne, przejrzyste opracowanie haseł słownikowych. W orientacji pomagają dodatkowo kwalifikatory (gramatyczne, kwalifikatory terminów specjalistycznych lub kwalifikatory stylistyczne), którymi poszczególne hasła są opatrzone. Wizualnym pomocnikiem, ułatwiającym pracę ze słownikiem, jest wyraźne, graficzne opracowanie haseł słownikowych (wytluszczone hasła, numerowanie znaczeń) oraz konsekwentny, jednolity sposób opisu jednostek. Wszystkie informacje gramatyczne (przede wszystkim rodzaj, także aspekt i liczba), które autorzy postanowili użytkownikowi przekazać, korelują z pragmatycznym charakterem publikacji i na potrzeby użytkowników są wystarczające.

Bardzo interesujący materiał językowy przedstawia lektura drugiej części słownika, zawierająca ponad 380 par frazeologizmów wraz z 70 czeskimi związkami frazeologicznymi, bez ich polskich ekwiwalentów (ogółem słownik obejmuje 450 jednostek frazeologicznych). Wszystkie zebrane jednostki frazeologiczne zostały, z formalnego punktu widzenia, podzielone na jednostki nominalne, werbalne oraz porównania. Najliczniejszą grupę (300 jednostek) stanowią jednostki werbalne (por. czes. *natáhnout bačkory* – pol. *wyciągnąć kopyta*) wraz z porównaniami (por. czes. *být černý jako bota* – pol. *czarny jak smoła*). Zdradliwość na poziomie jednostek wielosłownych przejawia się między innymi zmianą komponentów (czes. *koupit zajíce*

v pytlí – pol. *kupić kota w worku*), odmienną obrazowością (czes. *velké zvíře* – pol. *gruba ryba*). Wśród zgromadzonego materiału znajduje się niewielka ilość dwujęzycznych frazeologicznych homonimów (identycznych lub podobnie brzmiących, lecz o innym znaczeniu). Jeżeli jednak występują, ich zdradliwość dotyczy niektórych z ich bazowych słów (por. przykład podany przez autorów: czes. *frajer* – pol. *elegant, modniś*; pol. *frajer* – czes. ‘naiwniak’; dlatego też czes. pot. *těžký frajer* – pol. pot. *modniś, elegancik*; pol. *ciężki frajer* – czes. ‘straszny naiwniak’; s. 333).

Można powiedzieć, że oceniana praca zbiorowa jest kolejną publikacją, która wypełnia białe plamy w dziedzinie kontrastywnego badania języków słowiańskich. *Czesko-polski słownik zdradliwych wyrazów i pułapek frazeologicznych* stanie się z pewnością niezbędnym słownikiem w – nie tylko prywatnych – bibliotekach studentów, wykładowców bohemistyki i polonistyki (czy innych filologii słowiańskich), a także tłumaczy obu języków.

Jednak język nieustannie się rozwija, a jego zasób słowny wzbogaca, dlatego też mamy nadzieję, że również autorzy recenzowanej publikacji w przyszłości uzupełnią dotychczasowy, bogaty materiał o nowe „zdradliwe“ jednostki. O tym, że wydanie słownika wyrazów zdradliwych nie jest ostatnią pracą z tego zakresu wspomnianego na początku zespołu autorskiego świadczą sygnalizowane wydania tekstów podręcznikowych, które problematykę wyrazów zdradliwych wprowadzają do procesu dydaktycznego (w druku znajduje się publikacja *Czesko-polska złudna ekwiwalencja. Materiały pomocnicze dla studentów, polskich bohemistów i českých polonistův*).

Ivana Dobrotová, Olomuniec

**Eva Mrhačová, Renáta Ponczová, *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice. Česko-polský a polsko-český slovník*,
Filozofická fakulta Ostravské univerzity a nakladatelství Tilia,
Ostrava 2003, 268 s., ISBN 80–86101–75–4.**

Knihu autorek Evy Mrhačové a Renáty Ponczové *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice. Česko-polský a polsko-český slovník* vydala filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě ve spolupráci s nakladatelstvím Tilia v Šenově u Ostravy v roce 2003. *Notabene*, Eva Mrhačová je autorkou řady publikací z oborů srovnávací slavistika, rusistika, bohemistika a teorie překladu. Tato práce je druhou publikací z řady dvojjazyčných tematických frazeologických slovníků.

Jak naznačuje samotný název knihy, jde především o česko-polský a polsko-český slovník. Ale nejen to, knihu můžeme rozdělit do dvou částí. První část obsahuje Úvod (s. 9–26) a druhá, stěžejní část s názvem *Zvířata v české a polské frazeologii a idiomatice* (s. 35–263), obsahuje *Česko-polský slovník* (s. 37–157) a *Polsko-český*